

ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ОСНОВІ РОЗРАХУНКУ ІНДЕКСУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Бринза М. В.¹, Ольвінська Ю. О.²

1 – студент, факультет економіки та управління підприємництвом,

2 – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Бринза М. В., Ольвінська Ю. О. Оцінка рівня розвитку людського капіталу на основі розрахунку індексу людського розвитку. Розглянуто поняття «інвестиції у людський капітал». Обґрунтовано важливість інвестицій в людський капітал на сучасному етапі. Охарактеризовано поняття «індекс людського розвитку». Проаналізовано методологію розрахунку та підходи до визначення індексу людського розвитку та його рівні. Розраховано даний показник для країн з дуже високим, низьким рівнем та окремо для України. Визначено причини нерівності за рівнем людського розвитку.

Ключові слова: інвестиції, інноваційний розвиток, людський капітал, індекс людського розвитку, якість життя, НДДКР

Brynza M. V., Olvinskaya J. O. Assessment of the level of human capital development based on the calculation of the human development index. The concept of "investment in human capital" is considered. The importance of investments in human capital at the current stage is substantiated. The concept of "human development index" is characterized. The calculation methodology and approaches to determining the human development index and its level are analyzed. This indicator is calculated for countries with a very high, low level and separately for Ukraine. The causes of inequality according to the level of human development are determined.

Keywords: investments, innovation development, human capital, index of human development, quality of life, NDDKR.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Бринза, М. В. Оцінка рівня розвитку людського капіталу на основі розрахунку індексу людського розвитку [Текст] / М. В. Бринза, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 8. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2022. – С. 87 – 94.

Сьогодні однією з основних тенденцій світової спільноти є переорієнтація економіки: перехід від індустріальної до «економіки знань» (інноваційної економіки), для якої характерне заміщення матеріальних факторів людським капіталом. Останній є вирішальним чинником і метою економічного розвитку національної економіки в особі окремого індивіда,

працівника підприємства з його знаннями, навичками, компетенціями, уміннями, талантами. Ефективний розвиток людського капіталу здатен: забезпечити формування стійких цивілізованих економічних відносин в суспільстві та надати імпульс для економічного зростання й підвищення добробуту населення; забезпечити його невід'ємними правами і свободами, а також створити стимули для зростання ефективності виробництва і рівні умови для зростання життєвого рівня всіх соціальних груп; створити ефективний контроль над дотриманням діючих і нових формальних правил, які регламентують соціально-економічні відносини особистості і суспільства.

На сьогоднішній день людський капітал охоплює близько 60% на планеті та 80% національного багатства розвинених країн світу, які відводять на вирішення питань його формування, розвитку та ефективного використання одне з центральних місць серед безлічі інших проблем сучасної економіки.

Необхідність переходу сучасної економіки до економіки нового інноваційного типу, формує необхідність зміни орієнтирів економічного розвитку з акцентом у бік посилення значущості розвитку людського капіталу і підвищення рівня інвестицій у людський капітал, який здатен забезпечити продуктивне економічне зростання країни на тлі змін сучасної світової економіки. Дана проблематика актуалізується в умовах зростаючої у світі нерівності за рівнем людського розвитку і потребує регулярного відстеження та вивчення. Мета статті полягає у оцінці рівня розвитку людського капіталу на основі індексу людського розвитку та розкритті важливості інвестування в людський капітал з метою покращення економічного розвитку країн на сучасному етапі.

Дослідженню наукової дефініції «людський капітал» та розвитку її теоретичних основ присвячено праці О. Амосова, О. Васильєвої, С. Курганського, Д. Мельничука, В. Мороза, О. Носик, А. Пакуліна, Т. Поспєлової, В. Смірнова, Н. Статівки, П. Юхименка та ін.

Дослідженнями питання особливостей формування та розвитку людського капіталу займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Г. Беккер, Х. Боуен, Б. Вейсборг, Л. Граттон, Е. Денісон, О. Західна, В. Кавецький, Дж. Кендрик, А. Колосюк, Дж. Мінцером, В. Марцинкевич, К. Макконнелл, Л. Туроу, Л. Шевченко, Т. Шульцом та інші.

Проблематика визначення рівня та ступеня економічного та людського розвитку, що, у свою чергу, вимірюються за допомогою Індексу розвитку людського капіталу, розкривається у працях Р. Купера, С. Кузнеця, Б. Мілановича, Т. Пікетті, А. Сена, А. Ставицького, Д. Стігліца, Е. Райнерта, Й. Шумпетера та інші.

Аспекти інвестицій в людський капітал досліджували Д. Богиня, А. Гальчинський, О. Гудзинський, Б. Данилишин, Г. Кірейцев, М. Корецький, М. Малік, В. Савчук, М. Федоров, Л. Чернюк.

Інвестиції в людину є основним інструментом формування і

нарошення людського капіталу, який здатен сприяти ефективному розвитку економіки та зростанню її потенціалу, адже інвестиції в людський капітал – це будь-які витрати спрямовані на підвищення продуктивності праці. Витрати підвищення продуктивності праці можна віднести до капіталовкладень, оскільки поточні витрати підприємець несе в надії отримати від них більше, ніж він витратив шляхом збільшення майбутніх надходжень [1, с. 628].

Як зазначається у Доповіді про світовий розвиток 2019 року «Зміна характеру праці», рівень затребуваних на ринку праці професійних навичок швидко змінюється, що створює як нові можливості, так і нові ризики. Існують численні свідчення того, що без розвитку людського капіталу країни не зможуть ні досягти сталого економічного зростання на користь усіх верств населення, ні підготувати контингент працівників, які будуть готові зайняти робочі місця майбутнього, що вимагають підвищеної кваліфікації, ні ефективно конкурувати у сфері світової економіки. Бездіяльність у сфері розвитку людського капіталу пов'язана з дедалі більшими витратами [2].

Узагальнено до інвестицій в людський капітал відносять: пряму заробітну плату, оклади та оплату невідпрацьованого часу, винагороди, вартість професійного навчання, культурно-побутового обслуговування, соціальний захист, якість праці, житла для робітників та інші витрати [3].

Дослідження соціально-економічного аспекту інвестицій у людський капітал дозволило створити узагальнену класифікацію. Таким чином, науковці виділяють декілька класифікацій видів інвестицій в людський капітал, що зображено на рисунку 1.

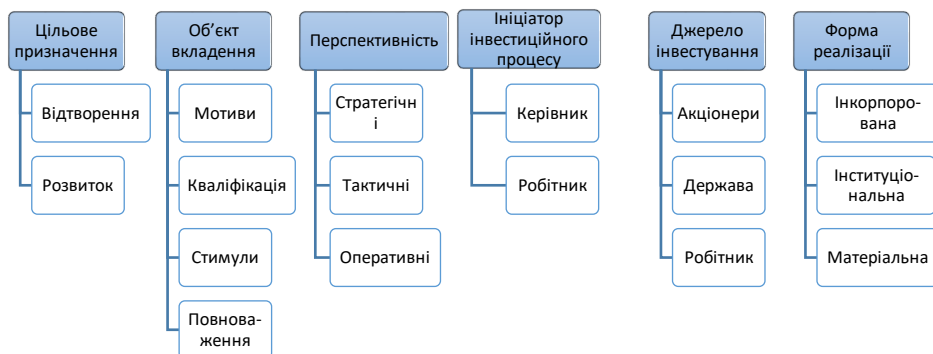

Рис. 1. Класифікація інвестицій в людський капітал

Джерело: складено автором

Людський капітал характеризується показником індексу людського розвитку (ІЛР), який дає інтегральну оцінку розвитку людини. Даний показник розраховується на основі таких складових як ВНД, рівень освіти в країні та тривалість життя.

У Доповіді про розвиток людини, підготовленій ПРООН, наводиться індекс освіти в різних країнах світу, який оцінює досягнення країни з погляду досягнутого рівня освіти населення [4]. Індекс рівня освіти – комбінований показник ПРООН, що розраховується як індекс грамотності дорослого населення та індекс сукупної частки населення, що отримує освіту. На рисунку 2 зображено індекс розвитку освіти за матеріалами ПРООН у 2020 році.

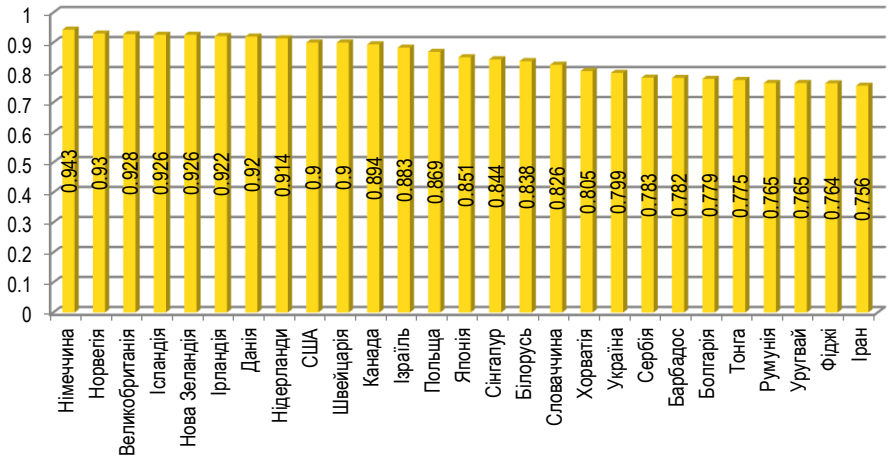

Рис. 2. Індекс розвитку освіти країн світу (>0,750), 2020 рік

Джерело: складено автором на основі [4]

Згідно даних ЮНЕСКО, до п'ятірки країн, що лідирують за обсягами інвестицій у НДДКР у відносному вираженні (витрати на НДДКР у відсотковому відношенні до ВВП за останній рік доступних даних) входять Ізраїль та Республіка Корея (4.6%) як світові лідери, за якими слідують Швейцарія (3.4%), Швеція (3.3%) та Японія (3.2%) [5]. Динаміку даних за країнами світу наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Обсяги інвестицій у НДДКР у відношенні до ВВП у %, 2014–2019

Країна	Рік					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Аргентина	0,62	0,59	0,62	0,56	0,56	0,49
Вірменія	0,22	0,24	0,25	0,23	0,23	0,19
Австрія	2,95	3,08	3,05	3,12	3,05	3,17
Бельгія	2,33	2,37	2,43	2,52	2,66	2,77
Болгарія	0,64	0,79	0,95	0,77	0,74	0,76

продовження таблиці 1

Кіпр	0,49	0,51	0,48	0,52	0,55	0,55
Фінляндія	3,27	3,15	2,87	2,72	2,73	2,76
Франція	2,24	2,28	2,27	2,22	2,2	2,19
Гватемала	0,04	0,03	0,03	0,02	0,03	0,03
Ісландія	1,7	1,95	2,2	2,13	2,1	2,04
Ірландія	1,57	1,52	1,18	1,17	...	1,15
Ізраїль	4,1	4,17	4,27	4,51	4,82	4,94
Монголія	0,23	0,22	0,15	0,18	0,13	0,1
Норвегія	1,65	1,72	1,94	2,04	2,1	2,07
Іспанія	1,28	1,24	1,22	1,19	1,21	1,24
Швеція	3,26	3,1	3,22	3,25	3,36	3,31
Україна	0,76	0,65	0,61	0,48	0,45	0,47
США	2,71	2,72	2,72	2,76	2,82	2,83
Світ	1,66	1,68	1,69	1,69	1,71	1,73

Джерело: складено авторами на основі [5]

Розрахунок індексу людського розвитку визначається за формулою:

$$x - index = \frac{X - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$$

де $\min(x)$ – мінімальне значення X серед усіх досліджуваних країн;
 $\max(x)$ – максимальне значення X серед усіх досліджуваних країн.

Мінімальним значенням прийнято вважати 20, максимальним – 85.

Індекс включає в себе 3 основні напрямки, за якими оцінюються наступні індекси:

1. Індекс очікуваної тривалості життя (Life expectancy index (LEI)) визначається такими показниками як здоров'я та довголіття, що в свою чергу вимірюються показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні. Індекс розраховується за формулою:

$$LEI = \frac{LE - 20}{85 - 20}$$

де LE – очікувана тривалість життя.

2. Індекс освіти (Education index (EI)) – доступ до освіти, що вимірюється середньою очікуваною тривалістю навчання дітей шкільного віку та середньою тривалістю навчання дорослого населення. Його розраховують за методом:

$$EI = \frac{MYSI + EYSI}{2}$$

де $MYSI$ – індекс середньої тривалості навчання; $EYSI$ – індекс очікуваної тривалості навчання.

3. Індекс валового національного доходу (GNI index): гідний рівень життя, що вимірюється величиною валового національного доходу (ВНД) на душу населення в дол. США за паритетом купівельної спроможності (ППЗ) [5].

Для розрахунку було обрано 5 країн з найвищим ІЛР, 5 країн з найнижчим індексом та окремо розраховано показник для України.

З найвищими показниками до рейтингу входять Норвегія, Ірландія, Швейцарія, Ісландія та Гонконг. Саме ці країни у рейтингу ІЛР посідають перші місця із показником більше 0,949 (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок ІЛР, 2020

Країна	Очікувана тривалість життя, роки	ВНД на душу населення (ПКС), дол. США	Індекс тривалості життя, %	Індекс освіти, %	ІЛР, %
Норвегія	82,4	66 020	0,96	0,93	0,957
Ірландія	82,3	68 000	0,958	0,922	0,955
Швейцарія	83,8	68 325	0,982	0,9	0,955
Гонконг	84,9	62 510	0,998	0,88	0,949
Ісландія	83	54 200	0,969	0,926	0,949
Україна	72,1	13260	0,802	0,799	0,779
Бурунді	61,6	780	0,64	0,417	0,436
Південний Судан	57,9	1080	0,583	0,307	0,401
Чад	54,2	1580	0,526	0,288	0,398
ЦАР	53,3	959	0,512	0,353	0,395
Нігер	62,4	600	0,652	0,249	0,353

Джерело: складено авторами на основі [5]

У методології виділяють наступні рівні індексу людського розвитку: 1–0,8 (дуже високий); 0,7–0,799 (високий); 0,699–0,55 (середній); 0,549–0,35 (низький) [4].

На рисунку 3 представлено показники індексу людського розвитку, з якого видно, що до країн з дуже високим показником відносять Норвегію, Ірландію, Швейцарію, Гонконг, Ісландію, з низьким – Бурунді, Південний Судан, Чад, ЦАР, Нігер. Україна в свою чергу відноситься до країн з високим рівнем ІЛР.

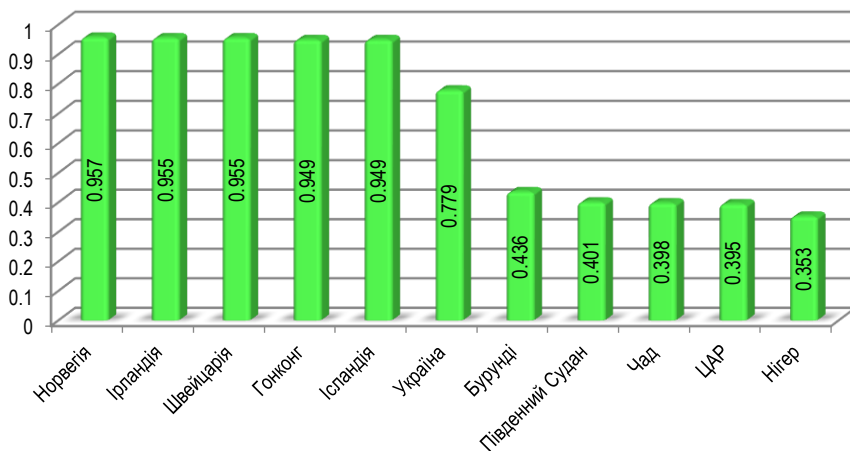

Рис. 3. Показники індексу людського розвитку

Джерело: складено автором

Різниця між країнами з найвищими і найнижчими показниками щодо кожного виміру ІЛР є відображенням неприйнятно високого рівня нерівності. Між країнами з різним рівнем розвитку існує:

- величезна нерівність у сфері здоров'я;
- різниця у очікуваній тривалості життя (у країнах із дуже високим рівнем людського розвитку в середньому становить 79,5 років, тоді як у країнах із низьким рівнем – 60,8 років).
- зберігається нерівність у сфері освіти (у країнах із дуже високим рівнем людського розвитку дорослі навчаються в середньому на 7,5 років довше, ніж у країнах з низьким рівнем людського розвитку).

Висновки. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку незмінно зростає роль високоосвіченої, цілісно розвиненої особистості, яка не тільки здатна в умовах інфляційної економіки створювати знання та технології, продукти та послуги, але й адекватно відповідати на виклики часу, формувати прогресивний вектор руху. Людський розвиток, людський потенціал перетворюються на платформу по створенню нових форм капіталу – людського, інтелектуального, соціального, культурного та ін. Затребуваність, актуалізація людського капіталу визначається як перетворенням його на провідний ресурс економіки, так і потребою переформатувати економіку на людський розвиток, на накопичення людського потенціалу. Конкурентні переваги у глобальному просторі мають ті країни, які мають найбільш якісний людський капітал, інвестують у його розвиток, а результати функціонування економіки оптимально перенаправляють на розвиток та накопичення людського потенціалу. Рівень економічного розвитку країни напряму пов'язаний з рівнем її

людського розвитку та обсягами інвестування у людський капітал. Значущість вимірювання індексу людського розвитку полягає в необхідності встановлення масштабів досягнення країни щодо стану здоров'я, отримання освіти і фактичного доходу її громадян, даючи можливість більш точно визначити рівень розвитку держави залежно від соціально-економічних показників якості життя та економічної стабільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика / Пер. с 13-го англ. изд. Москва: ИНФРА-М, 1999. XXXIV, 974 с. URL: <https://lib.agu.site/upload/iblock/b46/Economics%20principles,%20problems%20and%20politics.pdf> (дата звернення: 20.12.2022).
2. Лазарева А.П. Особливості інвестицій в людський капітал. Економіка: реалії часу. 2016. No 3(25). С. 38–43. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html> (дата звернення: 20.12.2022).
3. Доклад о человеческом развитии 2019. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/469061544801350816/pdf/WDR-2019-RUSSIAN.pdf> (дата звернення: 20.12.2022).
4. Доклад о человеческом развитии 2020. URL: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf> (дата звернення: 20.12.2022).
5. Офіційний сайт статистики ЮНЕСКО. URL: http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=SCN_DS&lang=en (дата звернення: 20.12.2022).
6. Методологія розрахунку індексу людського розвитку (ООН). URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020_technical_notes.pdf (дата звернення: 20.12.2022).
7. Доклад о человеческом развитии 2018. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf (дата звернення: 20.12.2021)